

Det radikalt onda

Händelser som bombdådet i köpcentret Myyrmanni i Vanda väcker en rad frågor som trots att de kan vara nästan omöjliga att få ett säkert svar på ändå på något sätt bör formuleras, bör prövas. Detta av den enkla anledningen att människan som samhällsvarelse ändå kräver någon form av förklaring, något slags bokslut eller åtminstone ett försök till tolkning av vad det är som händer i människornas vardag, med människornas tankar, farhågor, rädslor, kort sagt med de existentiella frågeställningarna.

Kan bombdådet i Myrbacka över huvudtaget ges någon hållbar tolkning, finns det något mönster, någon rationalitet i det som med all rätt framstår som det radikala onda, detta att en ung människa utan att vi vet någonting om motiven för hans handlande låter en bomb detonera mitt i en folksamling? Kan man, även om man aldrig lyckas få fram någon subjektiv motivering hos förövaren, uttala sig med någon som helst säkerhet om dådet och dess psykologiska och samhällsliga bakgrund? Eller annorlunda uttryckt: varifrån kommer det radikalt onda, hur kan det tänkas uppstå, var hämtar det sin näring?

En bakgrundsfaktor som förefaller tydlig är att den här typen av dåd numera tillhör det urval av händelser som på något sätt kan hota vår säkerhet. Liknande dåd har inträffat de senaste åren både i USA, i Frankrike och i f d DDR, och säkert också på andra ställen. Gemensamt tycks vara att unga män eller pojkar utövar ett besinningslöst våld mot sin omgivning, mot människor som av någon orsak valts ut som offer, på måfå eller av någon av gärningsmannen bestämd anledning som att de råkar arbeta på en arbetsplats från vilken förövaren fått sparken eller någonting liknande. Det finns alltså en våldsbenägenhet som är kopplad till unga män, vilket i och för sig säger någonting om de rollbeteenden som råder i våra samhällen, och kanske också om ett psykiskt illamående eller en förvirring som tycks kunna uppstå så att säga mitt ibland oss, omärkt, utan att ens de närmaste släktingarna tycks ha en aning om vad det är för mentala rörelser ledande till aktioner av detta fruktansvärda slag som pågår.

Att skylla dylika dåd på Internet är dock en förklaring som inte gör oss särskilt mycket bättre rustade att möta dylika faror. Att Internet är en form för informationsförmedling som är ny, expanderande och svårkontrollerad gör den knappast till den nyckel för en tolkning av dylika händelser som vi trots allt bör försöka pröva. Att Internet kan fungera som ett spindelnät med oss själva som flugor, vilket poeten Kurt Högnäs häromdagen konstaterade i pressen, gör dock inte den kanalen till den enda eller kanske ens avgörande när det gäller att försöka analysera dåd av det här slaget.

Människorna tror inte längre på en bättre framtid, sägs det, kanske med rätta. I det läget och när de stora berättelserna tycks hålla på att försvinna, inte bara den kristna berättelsen, utan även den marxistiska eller den darwinistiska, då tycks det utopiska hos människan, i det mänskliga samhället vända sig inåt och bakåt i stället, mot det nostalgiskt utopiska, mot utopin som allt tydligare placeras i gårdagen.

Det är i en sådan värld, i en alltmer globaliserad, postmodern värld vi i dag befinner oss, där misstron mot de stora berättelserna bara tycks öka. Numera finns det ingen sådan grandios narrativ som kan tillhandahålla en enda förklaring till hur världen ser ut, hur kunskap och kommunikation fungerar, ingen enda sanning, utan en mängd små sanningar. Som den franska filosofen Jean-Francois Lyotard påpekat

ingår det i det postmoderna att ständigt definiera om sig, i akter som pekar in mot brist och svaghet i presentation och självpresentation i dag. Det existerar ingen hård, stabil kärna kring vilket dagens postmoderna subjekt kan formeras. Det som i ett ögonblick utmanar våra idéer, vår förståelse av hur världen ser ut blir i följande moment det som vi redan är i färd med att utmana och kasta över ända, säger Lyotard.

Vad som tycks utmärka berättandet i denna skenbart mytlösa värld och tid, där de stora berättelserna alltså borde vara stendöda är kanske inte minst att dessa återkommer på något plan, som utopiska minnen, förvrängda och förstörade eller förminskade, i form av t ex kristusbilder och –föreställningar som kopplas samman med samtida ”martyrer”, som en Che Guevara, eller helighetssymboler som poppar upp i form av ett skändande av det heliga, som när man sysslar med symboler för det onda och transgressiva på ett kulturellt plan eller praktiskt när man välter omkull gravstenar. Det heliga som kategori har alltså överlevt också inom ramen för det postmoderna, men getts en ”twist” som gjort det till något man gör uppror emot eller förnedrar i stället för att vörda och dyrka.

I denna tidsperiod – hos oss i väst - som utmärks av en individualisering utan motstycke blir också försöken att hitta förklaringar till olika typer av samhällsproblem eller institutionella problem numera ofta knutna till person. Att förövaren av bombdådet i Vanda nu posthumt hängs ut i offentligheten tillhör med andra ord helt spelets regler. Att detta offentliga uthängande av enskilda personer, ”celebriteter” av olika slag, fyller djupgående psykologiska behov av olika slag i det alltmer fiktiva samhälle som vi lever i förefaller ofrånkomligt.

Sven-Erik Klinkmann